

שמע קולנו

כ"ה בשבט תשע"ב ◊ י"ח בכפרואר 2012

ישיבת רבינו יצחק אלחנן גריסא עברית מקור חיים

סוגיה א'

"הכלב היהודי" - כלבים או קדשים?

יהודה טרגין

במהלך מסירת המשפטים לבני ישראל בפרשת משפטים מופיע פסוק האוסר על אכילת בשר טרף, "ואנשי קודש תהיון לי, ובשר בשדה טרפה לא תאכלו—לכלב תשליכון אותו" (שמות, כב:ל). לאחר קריאת פסוק זה מתעוררת השאלה של מהו הקשר ותפקידו של הפתיחה "ואנשי קודש תהיון לי"?

בנוסף, הציווי להיות קדושים מופיע בתורה רבות (יש הרבה איסורים שבתורה שנובעים מכח שהאדם הוא קדוש, אבל אין שם פעולה אקטיבית של אדם המשקפת את קדושתו, אלא מציאות. למשל, קדושת כהן־גזיר, הוא הכניס את עצמו למציאות של קדושה). ובמאמר זה אנסה לעיין במקראות הנוגעים בציווי להיות קדושים (על פי סדרם בתורה), ולהבין מהו תפקידו וחידושו של כל אחד.

הפעם הראשונה אשר מופיע נושא ה'קדושה' הוא בשמות פרק יט' פסוק ו', שם נאמר: "ואתם תהיון לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל". הפסוק במקרה זה מהווה כפתיחה לכל הציוויים אשר יאמרו במעמד הר סיני, ואומר שהיות ומטרתו של עם ישראל הוא להיות 'גוי קדוש' עליו לשמור את החוקים המופיעים בהמשך הפרשה. פסוק זה נמצא בתוך הפתיחה למעמד הר סיני, בו בני ישראל יוצרים קשר עם ה' והופכים לעמו, ובשביל שמטרה זו תתגשם על עם ישראל להיות 'ממלכת כוהנים וגוי קדוש', אשר נעשה על ידי קיום הדברים שמהם מצווה לבני ישראל (ולפיכך נסמך לכך: "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל"). פעם נוספת אשר מופיע הציווי להיות קדוש כפי שנאמר לעיל בפרשתינו: "ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו" (שמות פרק כב' ל'). רוב המפרשים מסבירים שתחילת הפסוק מדבר על המשך הפסוק ולא על הציוויים הקודמים (המפרש היחיד שחולק על זה הוא הספורנו האומר שהציווי נאמר על לגבי מתנות כהונה), לפי דעתם נראה שהפסוק מצווה על בני ישראל לעשות את הפעולה האנושית של האכילה בדרך אנושית ולא בדרך בהמית, כמו אכילת בשר שנטרף. הפעם הבאה

משפטים

אשר מופיע ציווי זה הוא בויקרא (יא:מד) כשגם שם, כמו במקור הראשון, מופיעה הוראה זו ביחס לאוכל, כאשר הציווי כעת אינו מדבר על מצבו של האוכל המשקף על האדם שאוכל אותו, אלא על מהו האוכל (שקצים,

ורמשים, אדר מטמאים את הנפש). בהמשך ספר ויקרא שוב מופיע פסוק זה אך בקונטקסט אחר: "דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת עליהם קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלוהיכם" (יט:ב). פסוק זה מהווה כהקדמה לציוויים של התנהגות יום-יומית, כמו כיבוד אב ואם, מתנות עניים וכדומה. לאחר כמה פרקים שוב נזכר ציווי זה: "קדושים יהיו לאלהיהם, ולא יחללו את שם אלוהיהם כי את אשי ה' לחם אלוהיהם הם מקריבים והיו קודש" (ויקרא, כא:ו), פסוק זה מופנה על בחירת אישה, ומראם החיצוני, של הכוהנים.

יוצא אם כן שקדושתם של ישראל תלויה בכמה רבדים (שונים: 1) קיום כללי של כל המצוות שניתנו בהר סיני. 2) אוכל - איך אוכלים, לא בצורה בהמית (כך גם נראה מהגמרא בקידושין, מ:; המשווה בין אדם האוכל בשוק, לכלב. דבר הקשור לפסוק האומר שאכילה מגונה, של טריפה, היא רק לכלב - "לכלב תשליכון אותו"), ומה אוכלים. 3) התנהגות יום יומית, השונה מהרובד הראשון בכך שהוא איננו מדבר על חייו היום-יומיים של כל אדם, אלא על כל החיובים שה' מטיל על האדם. 4) לבושו של האדם ואשתו, דבר הנודע לא רק לכהנים אלא לכל יהודי (לבושו—שהרי לכל יהודי אסור לעבוד על אותם איסורי תספורת אשר נאסרו על הכהן. אשתו - הרי קיימים מוגבלים גם על יהודים).

לסיכום, נראה שהציווי להיות קדושים מוזכר בכמה מקומות ביחס לאיסורים שונים אשר מתיחסים לדברים שונים בחיינו - לבוש ובחירת אישה, אוכל, התנהגות יום-יומית, וקיום מצוות מלא. כאשר עלינו לזכור לכל חיינו לפני שאנו עושים מעשה, לחשוב האם דבר זה הוא קדוש? כאשר עצה להחלטה זו תהיה לחשוב האם כלב

מעשה חסידות

דוב נויברגער

בשכנותו של חסיד אחד, מחסידי הצדיק רבי דוד משה מצ'ורטקוב, דר סוחר אמיר שהיה לועג למנהגי החסידים לפנות לעזרת רבם כל אימת שנתרגשה עליהם צרה ומצוקה. לסוחר זה היתה בת יחידה, שזכתה מאביה ומאימה בכל הטוב המזומן לו לאדם בעולם הזה. לימים חתה הבת במחלת אנושה, וכל הרופאים שהובהלו אל מיטתה לא מצאו לה מזור ומרפא. ראה החסיד הצ'ורטקובי את פניו הקודרים של שכנו ואמר לו: אם תשמע לעצתי, לך אצל הצדיק מצ'ורטקוב, שכבר גילה כויו במקום שכלה כוחם של רופאים נודעים. בתחילה נדהם האיש מהצעת שכנו, כי נזכר שהיה שופך כי הימים קיתונות של בוז כלפי החסידים ומעשיהם. אולם כשנוכח לדעת שכלו כל הקיצין וחייתו בתו היחידה מצ'ורטקוב לבקש באמצעותו רחמי שמים. עיין הצדיק בפתקת הבקשות שהושיט לו האיש וקרא אליו בקולו הרך: מה אומרים הרופאים על מחלת בתך? לצערי הרב, נואשו הרופאים מלמצו לה רפואה, השיב האיש בעיניים דומעות. כך אמרו הראופאים?! שאל הרבי בהתרגשות והחל מהלך בחדרו אנה ואנה, והרי כבר קבעו חז"ל בענין זה הלכה פסוקה: "ורפא ירפא" - מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות (ברכות, ס.) נמצאנו אפוא למדים מכאן, שלרופאים יש רשות להביא ישע ורפואה לחולים, אך אין להם רשות לומר נואש לחיים. הצדיק קמעה והוסיף לאמור: בתפילת שחרית אנו אומרים: "מצמיח ישועות, בורא רפואות", ואיננו אומרים: "הצמיח ישועות, ברא רפואות". בכך אנו מצהירים באמונה שלימה, שהקדוש ברוך הוא בורא בכל שעה ושעה רפואות הנצרכות לחולים. הצדיק נפרד מהאיש בברכה, שה' ישלח רפואה שלמה לבתו החולה והזמינו לשוב ולבשר לו על כך במהרה. נפעם ונרגש מן שהייה במחיצת הצדיק ומבשורתו המרנינה, שב האיש לביתו. ולמרבה הפלא, חלה אותו שעה התאושות רבה של בתו החולה. לא עברו ימים מרובים והבת החלימה כליל ממחלתה, ואביה שינה את אורח חייו מן הקצה אל הקצה והיה לאחד מחסידיו הנאמנים של הצדיק רבי דוד משה מצ'ורטקוב.

(מאת ספר פרפראות לתורה להר' מנחם בקר)

עושה דבר זה באותה הצורה? כי אם כן "לכלב תשליכון אותו" ואין לבן אדם לנהוג כן.

צריך גם את הקב"ה

יהונתן זוקרמן

בפרשת משפטים יש אוסף גדול של חוקים, שניתנו גם הם על הר סיני. החוקים עוסקים בתחומים שונים - דיני נפשות, נזקי גוף, דיני גניבה ורכוש, דיני נזקים הנגרמים על ידי בהמות או אש, חוקים נגד מנהגי אלילים ועוד. הפרשה גם דינים הקשורים בחגים ובשבת, ובשנת השמיטה.

התורה כולה מלאה בחוקים שונים, הנהגות וציוויים האומרים לנו מה לעשות בחיים שלנו. בתורה כתוב מה אני צריך לאכול, מה גודל התפילין, אילו בגדים ללבוש, מתי נכנסת שבת... אבל הדברים שאני צריך לדעת בפנים, בתוך תוכי, לא כתובים במפורש בתורה. התורה לא אומרת לי עם מי להתחתן, אני לא יודע איפה לגור, אני לא יודע מה אני צריך לעשות בחיים שלי! שאלות מעין אלו הן השאלות הכי משמעותיות לגבי החיים שלנו, והתשובה להם אינה נמצאת מפורש בתורה. אז מה עושים?

כתוב בתורה: "ואתם הדבקים בה" אלוקיכם חיים כולכם היום." הרבי הקדוש מצאנו אומר: אם אתם קוראים את התורה, אבל לא דבקים בה, אתם לא יודעים כלום, אדם יכול לדעת הרבה תורה, אך הוא לא יידע מה באמת הוא צריך לעשות.

אם היה כתוב בתורה עם מי אני צריך להתחתן, ואיפה לגור, ומה לעשות בחיים שלי, אז לא הייתי צריך את הקב"ה. הייתי פשוט פותח את הספר, ורואה מה עלי לעשות. ה' לא היה אז חלק מחיי. בגלל שאני לא יכול פשוט לפתוח ספר כדי לגלות מה עלי לעשות, אני צריך את ה'. אני צריך לדבר אתו, להיות אתו בקשר, אחרת זה לא יעבוד.

(על פי ר' שלמה קרליבך)

שאלות? הצעות?

כתוב לנו אי מייל:

shemakoleinu1@gmail.com

המלכים ולמיתת סייף בעמידה, ולמרות זאת הסיבה המתירה מעשים אלה היא משום שמעשים אלו מופיעים בתנ"ך, ולא מפני היותם בעלי טעם. ואין הגר"א יכול ליישב קושיה זאת. ועוד כתב שלעולם אין צריך שהמעשה יהא מוזכר בפסוקי תנ"ך אלא הגמ' בא ללמד שמותר לאדם לעשות דבר הדומה לשל הגויים כאשר הוא עושה מעשה זה מרצונו האישי, ולא מכך שרוצה להדמות לגויים. כשלפי זה, כל מעשה ניתן להתיר או לאסור, והכל תלוי בכוונותיו האמיתיות של האדם.

להלכה, נראה לפסוק כדעת השו"ע והרמ"א, אך יש לשאול תלמיד חכם בנודע לכל מקרה ספציפי.

המהרי"ק סובר שבנוסף למעשי הגויים הנעשים לשם עבודה זרה, יש לאסור עוד שני סוגי מעשה: א. מעשה של גויים הנעשה ללא טעם, משום שסביר להניח שיהודי יעשה מעשה זה על מנת להדמות לגויים מאחר שאין בו טעם ידוע, דבר שאסור. (הר"ן מסביר, ללא כהמהרי"ק, דיש לאסור כל דבר שאין סיבה לעשייתו משום שכנראה שהסיבה לדבר נובעת משמץ של עבודה זרה [עבודה זרה, ב: בדפי הרי"ף]). ב. מעשים אשר נוגדים להתרחקות מהערווה ומהענווה שהם מידותיהם של ישראל. וזאת הסיבה היא הטעם לדברי הספרי הכותב שיש לאסור חיקוי של מלבוש הגויים משום 'חוקות הגויים', שהם לבושים הפורצים את גדרי הצניעות והענווה של עם ישראל, כשסתם בגד של גויים איננה בקטיגוריה זו. לפי שני סוגי מעשה אלה פסק המהרי"ק שמותר ללבוש קאפ"א על אף שאומות העולם לובשים בגד זה. שהרי בגד זה הוא סימן כבוד וגדולה ואם כן יש טעם מובן ללבישת בגד זה.

השולחן ערוך (יו"ד סי' קע"ח וע"ע בבית יוסף על הטור שם) פוסק כדעת המהרי"ק, הרמ"א מסכים לדעת השו"ע ומביא (בדרכי משה שם) את דברי הרי"ף המקשה על הגמרא בסנהדרין (עד:), האומרת שמי שכפאו אותו לעבור על דברי תורה בפרהסיא, יהרג ואל יעבור, אפילו לגבי שינוי "ערקסא דמסאנא", אך במה עבר על דברי תורה בשינוי הצבע שלהם? הרי"ף מסביר ש"ערקסא דמסאנא" הוא שבזמן הגמרא כל ישראל לבשו בגדי שחור (שהוא צבע של ענווה) כאשר אומות העולם לבשו אדום שהוא צבע גאווה. ולכן, שינוי צבע הבגד לצבע אדום הוא פריצה בגדרי הצניעות, ולכן אין לעשות דבר זה משום שהוא חוקות הגויים.

הגמרא בעבודה זרה (יא:) מתירה לישראל לשרוף את בגדי המלוכה של מלך שנפטר כפי שהיה נהוג באומות העולם (כדי שאחרים לא ישתמשו בכליו של המלך). אבל לכאורה למה שדבר זה יהיה מותר? הרי גם נחשב כחוקות הגויים! הר"ן מסביר שדבר זה איננו בגדר מעשה בלא טעם הגיוני שהרי יש טעם לדבר שהוא 'כבוד המלכות'. בנוסף במהלך דיון בין ר' יהודה וחכמים בסנהדרין (נב:) אומרים חכמים לר' יהודה שניתן לבצע את מיתת הבית דין של סייף בעמידה, למרות היותו 'דרך מלכות' מפני שכל דבר הנמצא בתנ"ך, אין לאסור משום חוקות עכו"ם, כאשר מיתה זו מתוארת בפסוקי התנ"ך. ואם כן גם שריפת בגדי המלוכה (מנהג המופיע בתנ"ך) תהיה מותרת. על פי אותה הגמרא כתבו התוספות (שם ד"ה אלא, וכן בגמרא בעבודה זרה שם ד"ה ואי) שיש שני סוגי מעשים אותם יש לאסור מטעם חוקות הגויים: א. כל מה שנעשה לשם עבודה זרה. ב. כל מעשה אותו עושים אומות העולם, כשיש להתיר רק את המעשים המותרים המוזכרים בפסוקי תנ"ך. גם הגר"א בהגהותיו משתמש בגמרא בסנהדרין, ומקשה על שיטותיהם של המהרי"ק והר"ן המתירים מעשים שיש בהם טעם ידוע, שהרי בגמרא זו נראה ההיפך! שהרי יש טעם לשריפת כלי

שבת שלום

מנהל: ר' מיכאל טעבאוס

רבני יעוץ: ר' ברוך פסח מנדלסון

חלוקת רכז: בנימין פייפער

ג.ל.ס.: פיליפ מייר

עורך: עקיבא שיף

עורכים ראשיים: מאיר פינקלשטיין, יוני שווארץ

חשיבות מדת הצדק

הלל נגן

המשנה הראשונה במסכת אבות מתארת את השתלשלות התורה ממשה רבינו, ועל לאנשי כנסת הגדולה. בסיום המשנה, מזכירה המשנה את שלושת הדברים שנאמרו בשם אנשי כנסת הגדולה: הווי מתונים בדין, העמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה.

בעקבות המשנה הזו מתעוררת השאלה מדוע היה כל כך משמעותי לאנשי כנסת הגדולה להגיד שצריכים להיות מתונים בדין, ולא זו בלבדף אלא שהם מזכירים את הציווי הזה בראש דבריהם! רש"י על אתר, מביא תירוץ אחד לקושיה: "...לפי שהדין יושב ברומו של עולם, שהרי לעשרת הדברות סמכו הכתוב, דכתיב: "ואלה המשפטים" ללמדך שהם גופי תורה...".

רש"י מבאר בדבריו נקודה חשובה. אחד העיקרים החשובים ביהדות הוא הדין, הצדק. הקב"ה מנהיג את עולמו בצדק. וגם אנחנו צריכים לבנות חברה שבה ערכי הצדק נשמרים.

רש"י מוכיח את חשיבותו של הצדק ביהדות מפרשתינו, שבה נסמכו חוקי הצדק למתן תורה, ואפילו יש את וו חיבור שמקשרת בין הפרשיות. מעניין לראות, שגם לפני הסיפור על מתן תורה מסופר בתורה על הצדק - יתרו חותן משה מגיע עליו ומלמד את משה איך לשפוט את העם בצורה טובה: "...ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמישים ושרי עשרות ושפטו את העם בכל עת..." (שמות, יח: כא - כב). אלמנט הצדיק מופיע גם בתולדות עם ישראל. אברהם אבינו, היהודי הראשון, נבחר להיות אבי האומה בעקבות מידת הצדק שלו: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לשות צדקה ומשפט..." (בראשית, יח: ט), וגם אחרית הימים תגיע בעקבות הצדק של עם ישראל, כמו שאומר הנביא: "ציון במשפט תפדה ויושביה בצדקה" (ישעיהו, א: כז).

(מפי אבי מורי הר' יעקב נגן)

לתת חסות לגריסא של שמע קולינו:

אי מייל:

shemakoleinu1@gmail.com

עיון בדיני חוקות הגויים

מאיר פינקלשטיין

בפרשת משפטים (כד:כד) נמצא הפסוק האוסר חיקוי של חוקות הגויים. כתוב בפסוק: "לא תשתחוה לאלקיהם ולא לעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבותיהם". איסור דומה מופיע גם בפרשת אחרי מות, שם נאמר: "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחוקותיהם לא תלכו" (יח:ג). מלשון הפסוק נראה שהאיסור של היקוי הגויים הוא רק לגבי דרכי עבודת אלילים, למרות זאת הספרי (מצוטט ברש"י, שם) מוסיף על האיסור באומרו: "אלו נימוסות שלהן דברים החקוקין הלם כגון טירטיאות ואצטדיות", כלומר, כל דבר שנעשה על ידי עובדי כוכבים, אסור לישראל לעשותו. מדברים אלה עולה השאלה האם האיסור של חיקוי הגויים נוהג ביחס לכל גוי או שמא נוהג רק בגוי העובד עבודה זרה?

הרמב"ם (הל' עבודה זרה פי"א) כותב שכשם שבני ישראל מובדלים מאומות העולם בדעותיהם ובמחשבותיהם, כך גם עליהם להיות מובדלים במעשיהם, ולכן אין ליהודי לעסוק במעשי הגויים, אפילו אם מנהגים אלו אינם של עובדי עבודה זרה. לעומת זאת, ספר היראים (סי' שי"ג, וגם הובא בהגהות מיימוני להרמב"ם שם) סובר שהאיסור של "ובחוקותיהם לא תלכו" נוהג אך ורק לגבי מי שיפרטה התורה, דהיינו, המצריים והכנענים. כשלפי פירוש זה הדברים האסורים משום חוקות הגויים הם אלו הנמנים בספרי (המובא לעיל), בתוספתא של מסכת שבת, ובגמרא (שבת, סז) והם מעשים מיוחדים שעשו אומות אלו ויהיו אסורים לבני ישראל לעולמים. ואין להרחיב את האיסור לדברים שהגויים עושים היום משום שהאיסור הוא רק במעשה מצרים וכנען. אך דעת היראים היא דעת יחיד, ורוב הפוקים סוברים כשיטת הרמב"ם שאיסור חוקות הגויים נוהג במעשי אומות העולם של כל הדורות, ולא רק של מצרים וכנען.

לאחר ביאור זה יש לבאר איזה מהו הגדר של מעשה הגויים אשר נכללים באיסור זה? ר' משה פינקלשטיין (שו"ת אגרות משה, יו"ד ח"ד סי' י"א) אומר שלא מסתבר לאסור כל מעשה של הגוים אשר נעשה לתאונתם, משום חוקות הגויים. למשל, אם הגויים אוכלים איזה מאכיל טעים לא יעלה על הדעת לאסור אותו על ישראל מפני חוקות הגויים. ועם כל זה מכל מקום מטרת מצוה זו היא להבדיל את בני ישראל מדרכי אומות העולם (כמש"כ הרמב"ם לעיל) ולכן יש להבין מה הם הדברים הנחשבים 'דרכי אומות העולם' אשר לא ראוי שישראל יעשה אותם ויש לאסור את עשייתם מפני חוקות הגויים.